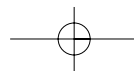
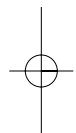
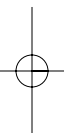

Beleggen met technische analyse

Beleggen met technische analyse

Visie, methoden en technieken

- Beschrijving van alle belangrijke technieken uit de technische analyse
- Uitgebreide uiteenzetting van de Elliott Wave-theorie
- Handelssystemen en moneymanagement
- Inleiding in de kwantitatieve analyse

H. Geels
Keyword Info Systems

Ontwerp omslag en binnenwerk: PreView Design, Buitenkaag
Drukker: JB&A Grafische communicatie
Koersgegevens: Tijdsbeursmedia

© 2005 Keyword Info Systems BV, Postbus 677, 2600 AR Delft,
The Netherlands.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enigerlei wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van art. 16b en 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht, Postbus 882, 1180 AW Amstelveen. Voor het overnemen van een of enkele gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers of andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN: 90 77553 03 7

NUR-code: 794
NUR-omschrijving: Beleggen

Woord vooraf

Vanuit verschillende hoeken bleek aan het eind van de vorige eeuw dat er behoefte bestond aan een allesomvattend, Nederlandstalig boek over technische beleggingsanalyse. Met het werk, dat, in tweede en herziene druk, voor u ligt, is getracht aan deze behoefte tegemoet te komen. Het boek geeft een compleet overzicht van de methoden en technieken die de technische analyse rijk is. Daarbij is niet louter de theorie behandeld, maar wordt ook duidelijk aangegeven wanneer en in welke omstandigheden een bepaalde techniek wel of niet goed werkt. Er is niet voor geschroomd waar nodig kritische noten te plaatsen. In dit aspect onderscheidt dit boek zich van de meeste andere literatuur, voornamelijk van Amerikaanse origine. Er is getracht een visie op de werking van financiële markten in het algemeen en technische-analysetechnieken in het bijzonder, te geven.

Financiële markten kunnen op verschillende wijzen worden geanalyseerd. Naast de technische analyse kennen we ook de (macro-)economische, de fundamentele analyse en de kwantitatieve analyse. De economische analyse probeert aan de hand van de stand van de rente, het consumentenvertrouwen, de ontwikkeling van de wereldeconomie et cetera, een verwachting voor de toekomstige koersontwikkeling uit te spreken. De fundamentele analyse bestudeert bedrijven en bedrijfssectoren op winstgevendheid, bekwaamheid van het management, solvabiliteit, concurrentiepositie etcetera. Deze vorm probeert de zogenaamde fundamentele waarde van een onderneming vast te stellen.

De kwantitatieve analyse is een vorm van analyse die op statistische wijze verbanden probeert te zoeken tussen variabelen en de koersontwikkeling. Die variabelen kunnen economisch, fundamenteel of technisch van aard zijn. De kwantitatieve analyse verschilt van de andere vormen van analyse dat het per se statistisch significante verbanden probeert te zoeken tussen de variabelen en de koers door middel van berekeningen met behulp van grote databases. Kwantitatieve analyse heeft een hoog wetenschappelijk gehalte en kent in principe geen subjectieve, ofwel kwalitatieve oordelen, die bij andere analysemethoden nog wel veelvuldig voorkomen.

Technische analyse kan ook statistisch van aard zijn. Toch is de werkwijze van de technisch analist doorgaans anders dan die van de kwantitatief analist. Om een en ander goed in perspectief te kunnen plaatsen is er in dit boek ruimte gemaakt voor een apart hoofdstuk kwantitatieve analyse. In de marge zijn er overigens ook nog beleggers die uitgaan van moeilijk definieerbare of minder duidelijk omschreven analysemethoden. Ze kijken naar grafieken maar gebruiken tevens bijvoorbeeld nieuws uit de kranten en tips van beleggingsgoeroes. Sommigen betrekken er zelfs de stand der planeten bij!

We kennen beleggers en handelaren (of 'traders'). Beleggers beleggen voor de wat langere termijn. Zij houden hun aandelen in principe voor de komende maanden, zelfs jaren, vast. Handelaren handelen dagelijks of meerdere malen per week en zijn in de markt voor kleine, maar veelvuldige winsten. De meeste beleggers en handelaren gebruiken of fundamentele of techni-

sche analyse¹. Sommigen trachten beide analysemethoden te combineren. In dit boek gaan we onderzoeken of dat mogelijk is. In de praktijk blijkt dat, naarmate de beleggingshorizon korter wordt, men meer technische analyse gebruikt. De reden hiervoor is dat de fundamentele waarde van een aandeel, vooral op de korte termijn, nog al eens afwijkt van de koers die werkelijk op de beurs tot stand komt. In dit boek zal worden betoogd dat technische analyse voor elke beleggingshorizon geschikt is.

Dit boek is geschreven voor eenieder die zich, zonder voorafgaande kennis, in de technische analyse wil gaan verdiepen. Maar ook degenen die al enigszins vertrouwd zijn met deze analysemethode zullen in de boek nog verrassende gezichtspunten tegenkomen.

Voordat ik met dit boek begon, heb ik grondig nagedacht, hoe het opgezet moest worden. Ik heb gemeend dit boek in drie delen te moeten opdelen. In deel 1, dat algemeen van aard is, worden de definities, veronderstellingen en kritiekpunten van en op deze analysemethode behandeld. De delen 2 en 3 hebben betrekking op de twee methoden of stromingen die er binnen de technische analyse bestaan: namelijk de charttechnische en de statistische. Bij de eerste vorm worden grafieken bestudeerd teneinde daar koerspatronen in te ontdekken die uitsluitsel kunnen geven over de toekomstige koersontwikkeling. Bij de tweede methode worden er statistische rekenregels losgelaten op de koersen (en beursomzetten). Als de uitkomsten van deze rekenexercities worden afgebeeld in een grafiek, meestal getekend onder de koersgrafiek, spreken we van een indicator. Sommige technisch analisten zweren bij de charttechnische, andere bij de statistische variant van de technische analyse. Beide methoden hoeven elkaar echter niet tegen te spreken. Integendeel zelfs, ze kunnen elkaar juist goed aanvullen.

De in deel 3 van het boek gepresenteerde technische indicatoren worden gecategoriseerd naar type. Er is eerst duidelijk gekeken wat de aard is van een indicator en, afhankelijk van de specifieke veronderstellingen en werking, zijn de indicatoren ingedeeld in verschillende groepen. Ook deze, naar mijn idee duidelijke, classificatie is in dit boek vrij uniek. Het boek geeft overigens geen uitputtende opsomming van alle technische analysetechnieken, omdat dit een schier onmogelijke opgave is. Er bestaat namelijk een oneindig aantal technieken en varianten op technieken. Dit is echter geen bezwaar, aangezien de meeste en belangrijkste technieken, gerubriceerd naar werking, aan bod komen.

Toen het raamwerk van het boek in delen en categorieën eenmaal duidelijk was, zijn daar de beste bronnen bij gezocht. Net als een aannemer die een huis ontwerpt en bouwt, maar niet alle stenen zelf bakt.

¹ Kwantitatieve en economische analyse worden niet vaak door kleinere beleggers uitgevoerd. Het beheren van grote databases is meestal niet voor hen weggelegd. Bovendien beheersen ze lang niet altijd de wetenschappelijk statistische technieken die nodig zijn voor het uitvoeren van deze vormen van analyse.

Tot slot ben ik grote dank verschuldigd aan diegene die de eerste versies van dit boek inhoudelijk hebben beoordeeld (met name Frank Vlug², Mischa Peters, destijds trader bij Triple Assets en Peter Stobbink, technisch analist van de ABN Amro), alsmede mijn vrouw Heidi Geels-Roos en Jan Borst, eindredacteur van Beleggers Belangen, die beide het boek taalkundig hebben becommentarieerd. Rick Versteeg, directeur Prognosis Software Development, de producent van het Elliott Wave-programma ELWAVE, heeft met zijn opmerkingen de inhoud van hoofdstuk 8 over de Elliott Wave-theorie aanzienlijk verbeterd.

Harry Geels
Alkmaar, juli 2005

² Frank Vlug is helaas op te vroege leeftijd, op 8 mei 2005, overleden. Ik beschouw Frank Vlug als iemand die met groot enthousiasme en met veel kennis van het vakgebied er voor heeft gezorgd dat technische analyse in Nederland meer draagvlak heeft gekregen. Frank Vlug beoordeelde mijn boek toen hij nog Hoofd Technische Analyse was bij Iris, het gezamenlijke researchinstituut van de Rabobank en Robeco.

Inhoud

Deel 1**Plaatsbepaling en begripsvorming**

1	Technische analyse: wat is dat?	15
1.1	Definitie	16
1.2	Statistische versus charttechnische analyse	17
1.3	Veronderstellingen	20
1.4	Beginselen van de Dow-theorie	21
1.5	Samenvatting	28
2	Kritiek op de technische analyse	29
2.1	De efficiënte-markttheorie	30
2.2	De fundamentele analyse	31
2.3	De Random Walk-theorie	32
2.4	Self-fulfilling prophecy	34
2.5	Het gebruikmaken van historische informatie	35
2.6	De chaostheorie	35
2.7	Samenvatting	39
3	Het begrip trend en de verschillende soorten markten nader verklaard	41
3.1	Wat is de trend?	42
3.2	Andere soorten markten	43
3.3	Het gebruik van de juiste tool in de juiste markt	49
3.4	Beleggen met de juiste tijdshorizon	52
3.5	Samenvatting	54

Deel 2**Chartreading**

4	Verschillende soorten grafieken	59
4.1	De lijngrafiek	60
4.2	De barchart	61
4.3	Candlecharts	61
4.4	Point-and-figure-charts	69
4.5	Het market profile	74
4.6	Gaps in de grafieken	79
4.7	Lineaire versus logaritmische figuren	82
4.8	Samenvatting	84
5	Trendlijnen en trendkanalen	85
5.1	De psychologie van steun en weerstand	86
5.2	Trendlijnen en het fan-principe	89
5.3	Trendkanalen	93
5.4	Experimentele trendkanalen	96
5.5	Fibonacci-retracements	98
5.6	Het kiezen van het juiste startpunt voor de analyses	100
5.7	Samenvatting	103

6	Omkeerpatronen	105
6.1	Hoofd-en-schouderpatronen	106
6.2	Dubbele en driedubbele toppen en bodems	112
6.3	Rounding tops en rounding bottoms	114
6.4	Broadening formations	117
6.5	Diamantformaties	118
6.6	Spikes of V-formations	119
6.7	Empirisch onderzoek	122
6.8	Samenvatting	123
7	Continueringspatronen	125
7.1	Driehoekpatronen	126
7.2	Vlag- en wimpelpatronen	128
7.3	Wigpatronen	130
7.4	Omkeerpatronen of continueringspatronen?	132
7.5	Samenvatting	136
8	Inleiding tot de Elliott Wave-theorie	139
8.1	Basisprincipes	140
8.2	Telprincipes	143
8.3	Vormen van impulse waves	144
8.4	Vormen van corrective waves	147
8.5	Andere richtlijnen	150
8.6	Elliotts omarming van Fibonacci	153
8.7	Het Wave-principe in relatie tot andere analysemethoden	154
8.8	De verschillende golfbewegingen	156
8.9	Toekomstscenario's volgens het Wave-principe	158
8.10	Samenvatting	160

Deel 3

Statistische analyse

9	Trendvolgende indicatoren	165
9.1	Voortschrijdende gemiddelden	166
9.2	Envelopes	172
9.3	MACD	177
9.4	DMI	180
9.5	Random Walk Index	183
9.6	Relatieve Sterkte	186
9.7	Samenvatting	189
10	Oscillatoren	191
10.1	Divergenties	192
10.2	Momentum en Rate of Change (ROC)	193
10.3	RSI	195
10.4	Stochastics	198
10.5	CCI en HAMI	201
10.6	Samenvatting	204

11	Trendindicatoren	205
11.1	Het combineren van voortschrijdende gemiddelden	206
11.2	De ADX	207
11.3	De determinantiecoëfficiënt	208
11.4	De RSI met zones	210
11.5	De Band Width Indicator (BWI)	212
11.6	Samenvatting	214
12	Volume-indicatoren	215
12.1	Het volume	216
12.2	On Balance Volume	218
12.3	Williams Accumulation/Distribution	220
12.4	De Money Flow Index	221
12.5	De Market Facilitation Index	224
12.6	Samenvatting	225
13	Sentimentsindicatoren	227
13.1	De Advance/Decline-lijn	228
13.2	De ARMS-index	230
13.3	De McClellan Oscillator	231
13.4	De Put/Call-ratio	233
13.5	Diffusion-indicatoren	234
13.6	Samenvatting	237
14	Binaire indicatoren	239
14.1	De B-wave	240
14.2	Golven op of handelen met de B-wave	242
14.3	Inputwaarden voor B-waves	244
14.4	Samenvatting	244
15	Handelssystemen en moneymanagement	245
15.1	Verschillende soorten handelssystemen	246
15.2	De stappen van een goed handelssysteem	247
15.3	Een tradingsysteem gebaseerd op de RSI	248
15.4	Een 'reversal'-systeem	251
15.5	Belangrijke beoordelingscriteria	253
15.6	Moneymanagement	255
15.7	De autopilot-mythe	263
15.8	Samenvatting	264

16	Kwantitatieve analyse	265
16.1	Het momentum-effect	266
16.2	Het koers-winstverhoudingseffect	266
16.3	Het small firm-effect	267
16.4	Het period-of-listing-effect	267
16.5	Het dividendeffect	267
16.6	Het januari-effect	268
16.7	Het maandag- en weekendeffect	268
16.8	Het days-of-the-month-effect	269
16.9	Verbinding tussen de marktanomalieën: het belang van januari	269
16.10	Het neglected firm-effect	270
16.11	Implicaties voor beleggers	271
16.12	Samenvatting	271
17	Conclusie	273
17.1	De vier grondregels van beleggen	274
17.2	Twee methoden van technische analyse	276
17.3	Chartreading	277
17.4	Statistische analyse	278
17.5	Samenvatting	280

Literatuuroverzicht **283**

Appendices

1	Testen van het submartingale model: het CRISMA-systeem verslaat de markt!	287
2	Trendkanalen bepalen met behulp van lineaire regressie	299
3	Het normaliseren en dynamiseren van de MACD	303
4	Maximum Adverse Excursion (MAE)	309
5	Parabolic SAR	313

Register **317**